

Een opvallende bijdrage kwam van Mimoun Aziza van de universiteit van Meknès. Hij behandelde de Rif, het bergachtige noorden van het land, als plaats van emigratie met een lange geschiedenis. Vanaf het midden van de 19e eeuw trokken Marokkanen uit die streek naar de omgeving van Oran in het huidige Algerije. Aanvankelijk ging het om seizoensarbeid, maar meer en meer Marokkanen vestigden zich ook in de regio. Lokale hongersnood gaf de emigratie een belangrijke duw. De betere lonen aan de andere kant van de grens oefenden een grote aantrekkingskracht uit en de Marokkanen werden in hun nieuw milieu niet echt als vreemden gezien. Wie een beetje vertrouwd is met de geschiedenis van de Vlaamse emigratie naar Noord-Frankrijk, hoort bekende echo's. De Algerijnse opstand tegen de Franse kolonisator in de jaren 1950 deed de emigratie vanuit de Rif stilvallen. Maar de bestaansmogelijkheden in die regio waren er in honderd jaar niet echt op vooruitgegaan. Marokko werd onafhankelijk in 1956 en het is niet verbazend dat de jonge staat een uitweg zocht voor de werkloosheid en de sociale onrust in de Rif. Vandaar kwam een nieuwe migratiebeweging op gang, ditmaal naar Europa.

(1) Voor meer informatie, zie: www.emim.be

**Omtrent Tinne Vandensande en Marc Jacobs.
Naar aanleiding van de Prijs van de Vlaamse
Gemeenschap voor Cultureel Erfgoed 2003.**

*Hendrik Defoort, erfgoedcoördinator
Gent Cultuurstad*

Ik was bijzonder verheugd in een vorig nummer van *Brood & Rozen* te vernemen dat de archieven van de koepelorganisaties van de Belgische socialistische coöperatieve beweging op een schitterende manier geïnventariseerd werden. Hopelijk zal hier een stimulans van uit gaan om meer onderzoek te verrichten rond het fenomeen coöperatie, rond coöperatieve bewegingen, rond vormen van consumptie, rond (socialistische) bedrijfscultuur. Als lid van de redactie van dit tijdschrift was ik echter niet opgezet met de korte klaagzang in de aanhef van het stuk. Auteurs Bart De Nil en Martijn Vandembroucke halen er scherp uit naar het huidige erfgoedbeleid, dat "synoniem is van 'publiekswerking', 'communicatie' en 'evenementen' [waardoor het] niet vanzelfsprekend [is] om eens uit te pakken met verwerkingsresultaten die je pas na een lange periode kan presenteren". De impliciete boodschap was duidelijk: in tegenstelling tot het werk van vele anderen impliceerde de realisatie van deze inventaris "een zware investering van tijd én vooral kennis". Het 'hard labeur' van Bart en

*Tinne Vandensande van de
Koning Boudewijnstichting
(© Frank Toussaint)*

Martijn werd in alle stilte verricht, terwijl talloze anderen in 'erfgoedland' zich toelegden op de organisatie van (vrijblijvende) evenementen.

Afwezigheid van elke nuance is natuurlijk het wezenskenmerk van een dergelijke klaagzang. Wie bovendien enigszins vertrouwd is met de voorgeschiedenis van deze hele inventaris, kan niet anders dan het wat potsierlijk vinden. Immers, terwijl de auteurs op de evenementiële nagel kloppen, slagen ze erin om het 'hard labeur' van Jan Laplasse niet eens te vermelden, die gedurende jaren het grootste stuk van het traject aflegde en dat uiteindelijk resulteerde in de "*wetenschappelijk verantwoorde inventaris*".⁽¹⁾ Wie mutatis mutandis een béétje verder kijkt dan de erfgoedinitiatieven die de pers halen, merkt al snel dat er in de voorbije jaren veel meer gaande is dan louter publiekswerking, communicatie en evenementen. Meer

nog: achter de façade van de talloze evenementiële erfgoedprojecten schuilen ook telkens heel wat Jan Laplassen, die zich inzetten om dergelijke projecten mogelijk te maken. Niet alleen komt daarbij vaak heel wat hard labeur kijken en wakkert dit telkens weer de maatschappelijke interesse op voor erfgoed in de brede betekenis van het woord, maar bovendien levert het heel vaak ook blijvende resultaten, nieuwe invalshoeken, andere vragen, aangepaste methodieken op. Dat het huidige erfgoedbeleid hier wel degelijk aandacht voor heeft en veel meer beoogt én bewerkstelligt dan loutere publiekswerking, bleek andermaal uit de toekenning van de Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Cultureel Erfgoed 2003 aan Tinne Vandensande (°1958, verbonden aan de Koning Boudewijnstichting) en Marc Jacobs (°1963, directeur Vlaams Centrum voor Volkscultuur).⁽²⁾

*Marc Jacobs, directeur
van het Vlaams Centrum
voor Volkscultuur (VCV)
(© Jean-Pierre Stoop)*

Men zou natuurlijk kunnen inzoomen op het feit dat de Cultuurprijzen Vlaanderen begin maart 2004 in de Antwerpse Boerlanschouwburch werden uitgereikt tijdens een door theaterproductiehuis Victoria geënceneerde feestelijke ceremonie. Wie evenwel los van dit - overigens geslaagde - evenement, focust op de lijst van laureaten voor de verschillende prijzen, kan er echt niet omheen dat de cultuurprijzen van de Vlaamse Gemeenschap wel degelijk een kwaliteitslabel zijn. Het spreekt dan ook voor zich dat gestipuleerd werd dat het mogelijk is dat er in een bepaald jaar geen laureaat is voor een bepaalde prijs. Overeenkomstig diezelfde reglementen worden de prijzen toegekend door een jury waarin minstens zes leden uit de 'sector' in kwestie zetelen.⁽³⁾ Voor de Prijs voor Cultureel Erfgoed, ter waarde van 12.500 euro, moest de jury op zoek gaan naar een initiatief, een organi-

satie of een persoon "die een voorbeeldfunctie vervult voor het domein van het roerend en immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen [...]. Bij voorkeur is dit initiatief exemplarisch voor een doordachte erfgoedwerking op lange termijn".

Geheel terecht meenden de juryleden dat Tinne Vandensande en Marc Jacobs aan alle criteria voldeden. Beiden zijn op hun manier namelijk sleutelfiguren in de hele evolutie die het erfgoedlandschap in Vlaanderen in het algemeen en in de sector volkscultuur in het bijzonder de afgelopen jaren onderging. De jury wees in dit verband op hun grote aandeel in "het 'afstoffen' van de sector [volkscultuur]". Dit doen ze niet alleen "door het uitlokken van reflectie en het aanreiken van hefbomen", maar ook door actief bij te dragen tot "het slopen van barrières tussen professionelen en vrijwilligers en tussen verschillende disciplines binnen de erfgoedsector". Die kwaliteiten waren alle omnipresent in de twee campagnes *Actuele Volks-*

cultuur van de Koning Boudewijnstichting (2000 en 2001) waarvan het duo Vandensande en Jacobs de 'trekkers' waren. Bij die campagnes werden enerzijds projecten die in hun doelstellingen en werkwijze vernieuwend waren gesteund en werd anderzijds ook via reflectie en onderzoek gezocht naar de meerwaarde van die projecten, met op de achtergrond steeds de vraag hoe de schat aan materiaal en kennis waarover deze sector beschikt, creatiever en doeltreffender kan worden ingezet voor de culturele en maatschappelijke ontwikkeling. Het zou afbreuk doen aan de hele campagne om hier een synopsis te presenteren. Een "*verzameling reflecties uitgaande van de diverse deskundigheden die bij de theorie en de praktijk van projecten rond volkscultuur betrokken zijn*" werd overigens door de Koning Boudewijnstichting in 2002 gepubliceerd.⁽⁴⁾

Over de verschillende ladingen die de notie 'volkscultuur' dekt kan veel gediscussieerd worden; de lading varieert telkens, afhankelijk van tijd, van context en van wie in de discussie participeert. Vanuit het Nederlandse handboek *Volkscultuur* wordt het begrip vaak gedefinieerd als 'levende cultuur van alledag' of 'cultuur van het alledaagse'.⁽⁵⁾ In 1998 werd diezelfde notie door de Vlaamse overheid in een bijzonder decreet *Volkscultuur* omschreven als "*alle collectieve, al dan niet traditionele uitingen van het volksleven, zoals die door organisaties, hetzij als studieterrein, hetzij als toepassingsgebied, in hun doelstellingen en programma zijn ingeschreven*". Met andere woorden de sector volkscultuur omvat in essentie de federaties, koepels en verenigingen

voor heemkunde, familiekuude, volkskunde, industriële archeologie, alsook (kunst)historische en archeologische verenigingen, verenigingen (historische) taalkunde en dialectologie, ... Dit alles behalve exhaustieve lijstje geeft onmiddellijk aan dat volkscultuur in Vlaanderen een van de schakels is in het middenveld, want het is "*ook een andere benaming voor het grootste deel van de sector van vrijwilligers en verenigingen die activiteiten ontwikkelen als erfgoed(ver)zorgers, als bemiddelaars, als bewaarders en onderzoekers van immaterieel en materieel erfgoed*".⁽⁶⁾ Vandensande en vooral Jacobs zijn in Vlaanderen omnipresent in de discussie en in de sector volkscultuur, waarbij ze vanuit de meerstemmigheid van het verleden steeds weer de noodzaak van een kritische, open en reflexieve houding benadrukken en dit ook steeds frequenter bewerkstelligen.⁽⁷⁾ De vermenigvuldiging van het aantal bemiddelaars tussen heden en verleden verhoogt alleen maar de nood aan mensen die zoals deze twee prijswinnaars, zich inspannen om de (historisch-) kritische vaardigheden aan te scherpen, om al dan niet buitenlandse theorieën, inzichten, vraagstellingen en referentiekaders te verspreiden in de schoot van de sector, om mensen met elkaar in contact te brengen. Hierin past ook de hele werking van *Mores. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen*, dat driemaandelijks wordt uitgegeven door het Vlaams Centrum voor Volkscultuur.⁽⁸⁾ Vanuit het succes van die benadering worden ook steeds meer bruggen geslagen tussen alderhande professionelen en zogenaamde amateurs.

Men kan zo voorspellen dat de meerderheid van zowel amateurs als professionelen nog een tijdlang de stimulerende veranderingen en nieuwe vraagstellingen die overal opduiken en uitgewerkt worden, zullen beantwoorden met klaagliederen. Een zich beschermen of afzetten tegen verandering en vernieuwing is nu eenmaal voor velen de 'levende cultuur van alledag'. Ik wil hier bewust vermijden van kwistig om te springen met het nochtans verdiende wierookvat. Simon Carmiggelt had namelijk op zijn minst gedeeltelijk gelijk dat vooral de meest onprijswaardige mensen er prijs op stellen geprezen te worden. Toch hou ik eraan de hoop uit te drukken dat mensen als Tinne Vandensande en Marc Jacobs zouden volharden in de boosheid.

- (1) B. DE NIL en M. VANDENBROUCKE, 'Op deze rots kan je een kerk bouwen'. Inventaris van het archief van de Société Générale Coopérative/ Algemene Coöperatieve Vennootschap, later SGC-Coop Belgique/ ACV-Coop België (1924-1992) en haar voorganger het Office Coopératif Belge (1909-1935). In: *Brood & Rozen. Tijdschrift voor de Geschiedenis van Sociale Bewegingen*, (2004)1, p. 57-63.
- (2) Voor alle duidelijkheid: de coöperatieve inventarissen waarvan sprake werden evenzeer 'geproduceerd' met gelden die daartoe vanuit de Vlaamse Gemeenschap - onder meer het decreet op de privaatrechtelijke archieven, het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen - werden vrijgemaakt.
- (3) Voor een overzicht van de verschillende cultuurprijzen, de laureaten 2003 en de respectievelijke samenstelling van de jury's zie www.cultuurnet.be/cultuurprijzen.
- (4) *Alledaags is niet gewoon. Reflecties over Volkscultuur en samenleven*, Brussel, 2002.
- (5) T.DEKKER, H.ROODEBURG en G.ROOIJAKERS, *Volkscultuur: een inleiding in de Nederlandse etnologie*, Nijmegen, 2000.
- (6) J.WALTERUS, *Erfgoedverenigingen en volkscultuur ontcijferd. Inzichten over historische en 'volkscultuur'-verenigingen als onderdeel van het Vlaamse Erfgoedlandschap*, Brussel, 2003, p.12.
- (7) Zie bv. M. JACOBS, *Volkscultuur, een sector in beweging tussen sociaal-cultureel werk en erfgoed*. In: *Gids Sociaal-Cultureel en Educatief Werk*, afl.32 (dec.2001), p.383-394.
- (8) Voor meer info zie www.vcv.be